

MAGYAR GERONTOLÓGIA 13. ÉVFOLYAM KONFERENCIA KÜLÖNSZÁM

2021. 13. évf. Konferencia Különszám
On-line verzió: ISSN 2062-3690
[www.https://ojs.lib.unideb.hu/gerontologia](https://ojs.lib.unideb.hu/gerontologia)

Kognitív hanyatlás vagy integráció? – módszertani megközelítésben

dr. Kondé Zoltán

Általános Pszichológiai Tanszék, Pszichológiai Intézet, Debreceni Egyetem

Kulcsszavak: kognitív hanyatlás, integráció, intelligencia, kognitív kontroll

Az időskori kognitív változásokat egyes fejlődési modellek *hanyatlásként* tekintik. Az intellektuális teljesítmény, a hagyományos tesztalapú (pszichometrikus) elemzések adatain keresztül hanyatlónak mutatkozik, a fluid képességek (az új helyzetekhez történő adaptációt segítő összetevők, pl.: absztrakt, induktív gondolkodás; téri képességek; mentális sebesség) vonatkozásában markánsan, a kristályos képességek (tanulással elsajátított problémamegoldó készségek, pl.: nyelvi képességek; szókinccs) vonatkozásában kis, vagy elhanyagolható mértékben. Más modellek a fejlődést *integráció*nak látatják, mely a kognitív, interperszonális és emocionális készségek összehangolódásában, hatékony szerveződésében mutatkozik meg. Ez a megközelítés, éles megfogalmazásban, a kognitív hanyatlás empirikus igazolását műtermékné tekinti, ami abból származik, hogy a tesztelés, nincs tekintettel a fejlődés és teljesítmény társas, kulturális kontextusára. Mivel a tesztelési gyakorlat elsősorban az iskolai teljesítmény és előrehaladás predikciójának szándékával alakult ki és szükségszerűen dekontextualizált feladathelyzetekre hagyatkozik, a mérési kimenetek nem relevánsak az iskolai világon kívüli és a valóságos, kontextusa szerint változatos élethelyzetekben várható alkalmazkodásra nézve. Valóság-hű helyzetekben érhetőek tetten azok az optimalizáló, kompenzációs, önszabályozó stratégiák, melyek segítségével a személy képes (akár a hanyatló kognitív képességek ellenében is) a változó környezeti kihívások közepette megválasztani és szükségletei szerint alkalmazni a megfelelő kognitív műveleteket.

A prezentációban két vizsgálat eredményein keresztül szemléltetjük a fentebbi dilemmát. A mentális rugalmasság életkori változásait tanulmányoztuk az önszabályozás mechanizmusainak (végrehajtói kontrollfolyamatok) tesztelésével. Az eredmények a kognitív hanyatlás nézettel összhangban azt mutatták, hogy az idős személyek lényegesen rosszabb teljesítményt nyújtanak fiatalabb társaikhoz képest szabályozást igénylő (feladatok közötti váltásokat kívánó) helyzetekben, függetlenül attól, hogy a szabályozás támpontjai (váltások kiszámíthatósága, segítő jelzések, megválasztható váltások lehetősége) mennyire voltak hozzáférhetőek. A különbség annak ellenére is megmutatkozott, hogy a feladatjellemezők (ingerek, válaszlehetőségek) az idős személyekre lettek optimalizálva. Ugyanakkor megfigyeléseink az integrációs megközelítés kritikájával összhangban, arra utalnak, hogy a tesztelési körülmények kontextusa is jelentős tényező lehet az életkori különbségek megjelenésében.

A prezentáció végén az időskori kognitív változások tanulmányozásában is alkalmazható eszközt mutatunk be, amely a feladathelyzet kialakításában éppúgy, mint a feladatjellemezőkben hangsúlyt helyez a kontextus életszerűségének megőrzésére.